

Το αποτυχημένο κίνημα του 1935 έδωσε την ευκαιρία στην ελληνική Δεξιά να απαλλάξει το στράτευμα από την πλειοψηφία των δημοκρατικών αξιωματικών. Χωρίς να συναντήσει ουσιαστική αντίδραση, το πραξικόπημα της 4ης Αυγούστου (1936) από τον Ιωάννη Μεταξά σταθεροποιήθηκε. Κομμουνιστές και συνδικαλιστές βρέθηκαν στην πρώτη σειρά των διώξεων με φυλακίσεις, εξορίες, βασανιστήρια και την υποχρέωση να υπογράψουν «δήλωση μετανοίας». Ο περιβόητος υπουργός Ασφαλείας, Κωνσταντίνος Μανιαδάκης, εφάρμοζε πρωτοποριακές μεθόδους εξευτελισμού και βασανιστηρίων (καθαρτικό, πάγος κ.λπ.) σε σημείο να ενοχληθούν και να διαμαρτυρηθούν ακόμα και εκπρόσωποι κομμάτων της Δεξιάς και καθηγητές πανεπιστημίου. Ο Ιωάννης Μεταξάς δε δίστασε κι αυτούς να φυλακίσει (Ι. Μιχαλακόπουλος, Αλ. Σβώλος, Κων. Τσάτσος, Παν. Κανελλόπουλος κ.ά.).

Οι παρακολουθήσεις πολιτών μπήκαν στην ημερήσια διάταξη, ενώ απαγορεύτηκε η έκφραση ελεύθερης γνώμης και επιβλήθηκε λογοκρισία στις εφημερίδες, στο θέατρο, στον κινηματογράφο και στα βιβλία, όπως συμβαίνει σε κάθε δικτατορία. Τα μέτρα, όμως, αυτά συνοδεύτηκαν και από καθαρά φασιστικής έμπνευσης ενέργειες: Κυβερνητικοί πράκτορες εισχώρησαν στα εργατικά σωματεία και τα άλωσαν, ενώ ο Μεταξάς ανακηρύχτηκε «πρώτος εργάτης» της χώρας.

Αγόρια και κορίτσια εγγράφονταν υποχρεωτικά στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας, την περιβόητη ΕΟΝ, όπου η πλύση εγκεφάλου ξεπερνούσε κάθε όριο. Στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, χτίστηκαν οχυρωματικά έργα που βαπτίστηκαν με την ηχηρή ονομασία «γραμμή Μεταξά». Όποιος δεν μπορούσε να τα εκπορθήσει, δεν είχε παρά να τα παρακάμψει. Αλλεπάλληλοι έρανοι διοργανώθηκαν για την ενίσχυση της πολεμικής αεροπορίας. Τα χρήματα σπαταλήθηκαν ενώ η έκφραση «πάνε υπέρ της αεροπορίας» έφτασε να σημαίνει την αυθαίρετη οικονομική αφαιμάξη. Ο πόλεμος βρήκε την Ελλάδα γυμνή από αεροπορική κάλυψη με τις φυλακές γεμάτες αντιφρονούντες και τα ξερονήσια πλήρη από εξόριστους.

Αντίθετα με την Ελλάδα, όπου η δικτατορία απλά εξυπηρετούσε τις προσωπικές ανάγκες του δικτάτορα, στην Τουρκία το μονοκομματικό κράτος του Κεμάλ επιζητούσε να εκσυγχρονίσει τη χώρα με το ζόρι. Η Άγκυρα σχεδιάστηκε με σύγχρονη ρυμοτομία και επιβλητικά δημόσια κτίρια κι, όταν έπαψε να θυμίζει τον παλιό ανατολίτικο μαχαλά, έγινε η πρωτεύουσα του κράτους. Ένα στοιχειώδες σιδηροδρομικό δίκτυο και οι αυτοκινητόδρομοι που ανοίχτηκαν, μείωσαν τις αποστάσεις. Η τεχνική εκπαίδευση και η εισαγωγή των μηχανών στην καλλιέργεια έφεραν αποτελέσματα αλλά συναντούσαν την αντίδραση του συντηρητικού λαού. Παρ' όλα αυτά, ήταν η πρώτη φορά που ο εκσυγχρονισμός προχωρούσε στην απέραντη χώρα, έστω και βίαια. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε, απείλησε το οικοδόμημα αλλά δεν το γκρέμισε.

Στην εξωτερική πολιτική, ο Κεμάλ επιδίωξε να απαλλάξει τη χώρα του από τη διεθνή κηδεμονία και να τα βρει με τους γείτονες, μειώνοντας τις εδαφικές διεκδικήσεις της Τουρκίας. Στις 7 Δεκεμβρίου του 1925, υπογράφηκε η συνθήκη με τη Σοβιετική Ένωση. Τον Απρίλιο του 1926, με την Περσία. Τον Μάιο του 1928, με το Αφγανιστάν. Το 1930, με την Ελλάδα. Στα 1932, η Τουρκία γινόταν δεκτή στην ΚτΕ. Η εμπλοκή της Ιταλίας στην Αιθιοπία έδωσε στον Κεμάλ την ευκαιρία που ζητούσε. Έθεσε θέμα (1936) αναθεώρησης της συνθήκης για τα Στενά που οδηγούν από τον Εύξεινο στο Αιγαίο. Η συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε στο Μοντρέ της Ελβετίας και κατέληξε στην ομώνυμη συνθήκη (20 Ιουλίου του 1936): Έπαυε να υφίσταται η αποστρατιωτικοποίηση των Στενών, ενώ, σε περίοδο πολέμου, η Τουρκία μπορούσε να απαγορεύσει τη διέλευση πλοίων εκτός αν εκτελούσαν αποστολή της ΚτΕ. Την ίδια εκείνη ημέρα της υπογραφής της συμφωνίας, 30.000 Τούρκοι στρατιώτες αναπτύχθηκαν στις παραλίες των Στενών.

Στη Βουλγαρία, τη νύχτα της 18ης προς τη 19η Μαΐου του 1934, η φασιστική οργάνωση Σβένα κατέλαβε την εξουσία έχοντας επικεφαλής τον συνταγματάρχη Γεοργίεφ. Ο βασιλιάς Βόρις δέχτηκε να σχηματίσει κυβέρνηση η Σβένα και να κυβερνά με Βασιλικά Διατάγματα. Κόμματα και Βουλή διαλύθηκαν, η ελευθερία του Τύπου καταργήθηκε, οι δημόσιες συναθροίσεις απαγορεύτηκαν κι οι φυλακές γέμισαν αντιφρονούντες. Πέρα όμως από τις διώξεις, η αδεξιότητα των στρατιωτικών έβγαζε μάτια. Τον Ιανουάριο του 1935, ο Γεοργίεφ αναγκάστηκε να παραιτηθεί υπέρ του στρατηγού Ζλάτεφ, που με τη σειρά του παραχώρησε την πρωθυπουργία στον τέως καθηγητή και διπλωμάτη Τότσεφ.

Ο βασιλιάς βρήκε βολικό το νέο καθεστώς και προσπάθησε να το διαιωνίσει. Ο νέος πρωθυπουργός έβαλε στο περιθώριο κάποιους από τους πραξικοπηματίες και αναζήτησε πολιτικούς πρόθυμους να παίξουν τον ρόλο της βασιλικής βιτρίνας. Δεν τα κατάφερε. Η νέα κυβέρνηση (Νοέμβριος του 1935) υπό τον Κιοσειβάνοφ υπήρξε μακροβιότερη. Στα 1937, υπέγραψε τη συνθήκη «διαρκούς φιλίας» με τη Γιουγκοσλαβία. Την άνοιξη του 1938, προχώρησε σε εκλογές κάτω από ασφυκτική αστυνομική τρομοκρατία, ενώ μια «Βουλή» επιλεγμένων προσώπων σχηματίστηκε, με κύριο προσόν ότι ήταν πειθήνια στον βασιλιά.

Στη γειτονική Γιουγκοσλαβία, η πάλη ανάμεσα στον φασισμό και τη δημοκρατία ήταν σφοδρή όσο και η διαμάχη ανάμεσα στους Σέρβους και τους λαούς των «νέων περιοχών» όπου αιχμή του δόρατος εμφανίζονταν οι Κροάτες. Οι εκλογές του Μαρτίου του 1935 έφεραν στην εξουσία το «Εθνικό κόμμα» αλλά με ισχυρή φιλελεύθερη αντιπολίτευση που κατάγγειλε το αποτέλεσμα ως προϊόν νοθείας. Ο αντιβασιλιάς Παύλος απέλυσε το δίδυμο Γέφτιτς - Ζίφκοβιτς και διόρισε πρωθυπουργό τον οικονομολόγο Μίλαν Στογιαντινοβιτς, που επέτρεψε την ελεύθερη λειτουργία των κομμάτων εκτός από το κομμουνιστικό.

Οι σχέσεις με την Ουγγαρία βρίσκονταν στο πιο χαμηλό σημείο καθώς εκεί είχε εκπαιδευτεί ο δολοφόνος του βασιλιά Αλέξανδρου. Με τη Βουλγαρία όμως, η Γιουγκοσλαβία μπόρεσε να τα βρει. Με πρόσχημα την εκεί κυβερνητική αλλαγή, υπογράφηκε (1937) η συνθήκη «διαρκούς φιλίας».

Περικυκλωμένος από φασιστικά καθεστώτα, ο Στογιαντινοβιτς ήταν υποχρεωμένος να συνεργαστεί μαζί τους. Η οικονομική συνθήκη με τη φασιστική Ιταλία (23 Σεπτεμβρίου του 1936) του εξασφάλισε τις προϋποθέσεις για την υπογραφή και «συνθήκης φιλίας» (25 Μαρτίου του 1937), με την οποία η Ιταλία αναγνώριζε την εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας, ενώ και οι δύο χώρες υπόσχονταν αμοιβαία ουδετερότητα σε περίπτωση πολέμου.

Από το ξεκίνημα της πρωθυπουργικής του θητείας στη Γιουγκοσλαβία, ο Μίλαν Στογιαντινοβιτς βρέθηκε μπροστά στο αποσχιστικό πρόβλημα των Κροατών και Σλοβένων. Αριθμούσαν πέντε εκατομμύρια καθολικούς, που ζούσαν κάτω από ποικίλα θρησκευτικά καθεστώτα, ανάλογα με τον τόπο της κατοικίας τους. Τον Ιούλιο του 1935, ένα κονκορδάτο του Βατικανού επιχειρούσε να ενοποιήσει όλες τις καθολικές εκκλησίες της χώρας κάτω από ένα καθεστώς, όμοιο για όλους. Οι Σέρβοι αντέδρασαν ματαιώνοντας την επικύρωσή του. Κροάτες και Σλοβένοι τάχθηκαν υπέρ του να ισχύσει. Στα 1937, ο Στογιαντινοβιτς προσπάθησε να φέρει το θέμα στη Βουλή για επικύρωση. Η ορθόδοξη σερβική Αγία Σύνοδος προειδοποίησε ότι, όποιος βουλευτής ψηφίσει την επικύρωση του κονκορδάτου, θα αποκηρυχθεί.

1936: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ:

Ιανουάριος:

Τα ιταλικά φασιστικά στρατεύματα που από τις 3 του περασμένου Οκτωβρίου πραγματοποιούν εισβολή στην Αιθιοπία, χρησιμοποιούν τώρα δηλητηριώδη αέρια, στην προσπάθειά τους να κάμψουν την αντίσταση των ηρωικών Αιθιόπων. Χιλιάδες άμαχοι νεκροί είναι τα θύματα της ιταλικής θηριωδίας, ενώ κάθε βλάστηση εξαφανίζεται και οι δηλητηριασμένες πηγές σκοτώνουν ανθρώπους και ζώα. Ο Μουσολίνι ονειρεύεται αναβίωση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με κατάληψη αφρικανικών εδαφών, με την Αιθιοπία στο μάτι του κυκλώνα, καθώς εκεί οι Ιταλοί είχαν υποστεί ατιμωτική ήττα, πριν από σαράντα χρόνια. Οι δυνάμεις του Χαϊλέ Σελασιέ υπέκυψαν τον επόμενο Μάιο.

Φεβρουάριος:

Με παρόντα τον Αδόλφο Χίτλερ και με κάθε επισημότητα εγκαινιάστηκε στις 26 του μήνα στο Φελαρσλέμπεν της Κάτω Σαξονίας το πρώτο εργοστάσιο της Φολκσβάγκεν, που γερμανικά σημαίνει «αυτοκίνητο του λαού». Έχει περίεργο σχήμα, μοιάζει με σκαραβαίο και κοστίζει φθηνά. Ο ιδρυτής της βιομηχανίας, Φερδινάνδος Πόρσε, σκέφτεται τώρα και τη δημιουργία ενός αυτοκινήτου σε σπορ έκδοση με υψηλές επιδόσεις και με γραμμή που να θυμίζει τον σκαραβαίο αλλά σε πιο χαμηλό και πιο πλατύ αμάξωμα.

Μάρτιος:

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πέθανε στις 18 του μήνα, μετά από εγκεφαλική συμφόρηση, που τον έπληξε πέντε μέρες νωρίτερα. Ο θάνατος τον βρήκε αυτοεξόριστο στο Παρίσι. Υπήρξε πέντε φορές πρωθυπουργός και ουσιαστικά ο θεμελιωτής της απελευθέρωσης όλων των βόρεια της Θεσσαλίας και της Πρέβεζας ελληνικών εδαφών, καθώς και των νησιών του Αιγαίου. Είχε γεννηθεί στις 23 Αυγούστου του 1864.

Απρίλιος:

Μόλις τριάντα ημέρες έμεινε πρωθυπουργός ο εξωκοινοβουλευτικός καθηγητής της Νομικής Κωνσταντίνος Δεμερτζής που ανέλαβε ως κοινής ανοχής μη πολιτικό πρόσωπο, μετά το αποτέλεσμα των εκλογών του Ιανουαρίου. Στις 13 του μήνα, πέθανε από συγκοπή καρδιάς, σε ηλικία 60 χρόνων. Ο βασιλιάς Γεώργιος Β' ανέθεσε την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης στον ακροδεξιό Ιωάννη Μεταξά, αρχηγό του μικρότερου σε δύναμη βουλευτών κόμματος. Παρά τις φραστικές διαμαρτυρίες βενιζελικών και αντιβενιζελικών, ο Μεταξάς πήρε ψήφο εμπιστοσύνης με τον Γεώργιο Παπανδρέου και τους κομμουνιστές του Παλλαϊκού Μετώπου μοναδικούς που τον κατάγγειλαν και τον καταψήφισαν.

Μάιος:

Δώδεκα νεκροί και 280 τραυματίες διαδηλωτές είναι ο απολογισμός της επίθεσης των χωροφυλάκων εναντίον διαδηλωτών στη Θεσσαλονίκη, στις 9 του μήνα. Όλα ξεκίνησαν από την απεργία των καπνεργατών με αίτημα την αύξηση του μεροκάματου. Οι σπασμωδικές ενέργειες της χωροφυλακής και του στρατού μετέτρεψαν την κλαδική απεργία σε πανθεσσαλονικιώτικη που εξελίχθηκε σε βροντερή συγκέντρωση και διαδήλωση. Η χωροφυλακή άνοιξε πυρ αλλά ο λαός της πόλης ξεχύθηκε στο πλευρό των απεργών και ανάγκασε τους χωροφύλακες να οχυρωθούν στα τμήματά τους. Η τάξη αποκαταστάθηκε στις 10 του μήνα, ενώ την κηδεία των θυμάτων, την ίδια μέρα, παρακολούθησαν 250.000 λαού. Τα αιτήματα των καπνεργατών έγιναν δεκτά.

Ιούνιος:

Με διάταγμα για τη χορήγηση γενικής αμνηστίας, από την οποία εξαιρούνται μόνον οι

κομμουνιστές, βγήκαν από τις φυλακές ή επανήλθαν στις θέσεις τους όλοι οι καταδικασθέντες για φιλοβασιλικά πραξικοπήματα ή απόπειρες πραξικοπημάτων στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, ο Μεταξάς διόρισε υπουργό Εσωτερικών τον ναζιστή Θ. Σκυλακάκη, ενώ προώθησε σε καίρια στρατιωτικά πόστα βασιλόφρονες απόστρατους. Οι κομμουνιστές καταγγέλλουν ότι ο Μεταξάς ετοιμάζει δικτατορία αλλά με δηλώσεις ο Θεμιστοκλής Σοφούλης καθυσύχασε τον λαό.

Ιούλιος:

Μονάδες του ισπανικού στρατού υπό τον στρατηγό Φρανσίσκο Φράνκο στασίασαν στις 18 του μήνα στη Βόρεια Αφρική και στη Βαρκελώνη και ξεκίνησαν ταχύτατη προέλαση με σκοπό να ανατρέψουν την νόμιμη δημοκρατική κυβέρνηση. Μετά από αλλεπάλληλες διαβουλεύσεις, σχηματίστηκε κυβέρνηση λαϊκού μετώπου με πρωθυπουργό τον αριστερό δημοκράτη Χοσέ Ζιράλ Περέιρα, ενώ χιλιάδες λαού σπεύδουν να ενισχύσουν τα κυβερνητικά στρατεύματα και από όλο τον κόσμο έρχονται εθελοντές και κατατάσσονται στις διεθνείς ταξιαρχίες. Στο Μπούργκος, οι στασιαστές δημιούργησαν κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον στρατηγό Καμπανέλας, ενώ δυνάμεις της χιτλερικής Γερμανίας σπεύδουν να τους βοηθήσουν.

Αύγουστος:

Στη Μόσχα κι έπειτα από παρωδία δίκης, εκτελέστηκαν στις 24 του μήνα, ως τροτσκιστές, τα μέλη της ιστορικής ηγεσίας του κομμουνιστικού κόμματος Γκριγκόρι Ζινόβιεφ (γεννήθηκε 11.9.1883), Λεβ Καμένεφ και άλλοι τέσσερις. Ο Ιωσήφ Στάλιν έχει πια απαλλαγεί από την παλιά φρουρά των «καθαρών».

Σεπτέμβριος:

Μετά και τον θάνατο του πρώην προέδρου της Δημοκρατίας και πρωθυπουργού Αλέξανδρου Ζαΐμη, στις 16 του μήνα, η χρονιά αυτή δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί ως το έτος του ενταφιασμού του παλαιού δημοκρατικού κόσμου. Την 1η Φεβρουαρίου πέθανε ο αρχηγός του Εθνικού Ριζοσπαστικού Κόμματος στρατηγός Γ. Κονδύλης, στις 18 Μαρτίου ο Ελευθέριος Βενιζέλος, στις 13 Απριλίου ο Κωνσταντίνος Δεμερτζής, στις 17 Μαΐου ο Παναγιώτης Τσαλδάρης και στις 4 Αυγούστου η ίδια η δημοκρατία. Μοναδικός επιζών της παλιάς φρουράς, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου επρόκειτο να πεθάνει στις 17 του επόμενου Νοέμβριου.

Οκτώ βριος:

Η φασιστική κυβέρνηση Μεταξά δημοσιοποίησε στις 6 του μήνα την πρόθεσή της να καταργήσει τα μικτά σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, δημιουργώντας γυμνάσια θηλέων, ενώ τα υπάρχοντα θα μεταβαπτιστούν σε αρρένων. Το καθεστώς δεν εγκρίνει τη συνύπαρξη εφήβων αγοριών και κοριτσιών στους ίδιους χώρους, ενώ δείχνει ανοχή στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ κοριτσιών, καθώς θεωρεί αρκετό το ότι με αυτές δεν δημιουργούνται προβλήματα εγκυμοσύνης.

Νοέμβριος:

Την 1η του μήνα, ο Ιταλός δικτάτορας Μπενίτο Μουσολίνι γνωστοποίησε ότι στις 25 Οκτωβρίου, οι κυβερνήσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας συνεννοήθηκαν μυστικά και συμφώνησαν να σχηματίσουν τον άξονα Ρώμης - Βερολίνου με σκοπό την αντιμετώπιση της κομμουνιστικής απειλής εναντίον της Ευρώπης. Στις 25 του μήνα (Νοέμβριου), ανάλογη

συμφωνία υπογράφηκε ανάμεσα στη Γερμανία και την Ιαπωνία. Ο αντικομμουνιστικός Άξονας Βερολίνου - Ρώμης - Τόκιο είναι γεγονός, με εξουσιοδοτημένο εκπρόσωπό του τον Χίτλερ.

Δεκέμβριος:

Με ραδιοφωνικό μήνυμά του προς τον αγγλικό λαό, ο βασιλιάς της Βρετανίας Εδουάρδος Η' παραιτήθηκε από τον θρόνο του, στις 10 του μήνα, προκειμένου να παντρευτεί την αγαπημένη του «κοινή θνητή» Αμερικανίδα διαζευγμένη κυρία Γουάλις Σίμπσον. Τον διαδέχτηκε ο αδελφός του δούκας της Υόρκης Γεώργιος ΣΤ'.

(Εθνος της Κυριακής, 14/15.8.1999) (τελευταία επεξεργασία, 17.6.2009)